

Wyrok z dnia 16 czerwca 2009 r.

I PK 226/08

Sprawy dotyczące odpowiedzialności majątkowej żołnierzy są rozpoznawane w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy (art. 1 k.p.c. w związku z art. 18 ustawy z dnia 25 maja 2001 r. o odpowiedzialności majątkowej żołnierzy (Dz.U. Nr 89, poz. 967 ze zm.). Zdolność sądową w tych sprawach przysługuje Skarbowi Państwa, a nie jednostce wojskowej, z której działalnością wiąże się roszczenie przeciwko żołnierzowi (nie stosuje się art. 460 § 1 k.p.c.).

Przewodniczący SSN Zbigniew Hajn (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Zbigniew Korzeniowski, Romualda Spyt.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 16 czerwca 2009 r. sprawy z powództwa Skarbu Państwa - Dowódcy Jednostki Wojskowej [...] w T. przeciwko Bogusławowi Ż. z udziałem Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa o odszkodowanie, na skutek skargi kasacyjnej Prokuraturii Generalnej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 czerwca 2008 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach wyrokiem z 27 czerwca 2008 r. oddalił apelację strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach z 2 maja 2007 r., którym oddalono powództwo „Jednostki Wojskowej [...]T.” o zasądzenie od pozwanego Bogusława Ż. odszkodowania w kwocie 121.548,09 zł z ustawowymi odsetkami.

Skargi kasacyjne od tego wyroku wywiedli Jednostka Wojskowa [...] w T., reprezentowana przez adwokata, któremu pełnomocnictwa udzielił dowódca tej jednostki oraz Skarb Państwa reprezentowany przez Dowódcę Jednostki Wojskowej [...] w T. zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa. Obie skargi zo-

stały skierowane przeciwko wyrokowi Sądu drugiej instancji w całości, zarzucając mu naruszenie przepisów postępowania - art. 64 § 1 i § 2 k.p.c. w związku z art. 459 oraz art. 460 § 1 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 2 k.p.c., przez przyjęcie, że jednostka wojskowa występuje w postępowaniu w sprawie odpowiedzialności majątkowej żołnierzy w charakterze pracodawcy, co doprowadziło do wydania wyroku z udziałem jednostki niemającej zdolności sądowej, a w konsekwencji do nieważności postępowania, a także art. 378 § 1 k.p.c. w związku z art. 64 § 1 i § 2 k.p.c., w związku z art. 459 oraz art. 460 § 1 k.p.c., w związku z art. 379 pkt 2 k.p.c. oraz w związku z art. 47 § 1 k.p.c. i w związku z art. 379 pkt 4 k.p.c., przez nieuwzględnienie nieważności postępowania przed Sądem Okręgowym, co w konsekwencji doprowadziło do oddalenia złożonej przez Skarb Państwa apelacji w sytuacji, gdy zaskarżony wyrok powinien być zostać uchylony, postępowanie zniesione i sprawa przekazana Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Opierając skargi na takich podstawach, skarżący wniesli o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i zniesienie postępowania przed Sądem Apelacyjnym, a także o uchylenie w całości wyroku Sądu Okręgowego, zniesienie toczącego się przed tym Sądem postępowania i przekazanie mu sprawy do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania.

W wyniku postępowania dotyczącego przyjęcia wymienionych skarg do rozpoznania, Sąd Najwyższy w postanowieniu z 24 lutego 2009 r. [...] odrzucił skargę kasacyjną Jednostki Wojskowej [...] w T. i przyjął do rozpoznania skargę kasacyjną Skarbu Państwa - Dowódcy Jednostki Wojskowej [...] w T., zastępowanego przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Najwyższy wskazał, że zdolność do występowania w procesie jako strona (zdolność sądową) ma każda osoba fizyczna i prawna (art. 64 § 1 k.p.c.), organizacje społeczne dopuszczone do działania na podstawie obowiązujących przepisów, choćby nie posiadały osobowości prawnej (art. 64 § 2 k.p.c.), pracodawca, choćby nie posiadał osobowości prawnej, a w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych - organ rentowy (art. 460 § 1 k.p.c.). W myśl art. 33 k.c. osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną. Przepisy szczególne nie przyznają osobowości prawnej Jednostce Wojskowej, a zatem nie ma ona zdolności sądowej w rozumieniu art. 64 § 1 k.p.c. Nie może zatem występować w procesie cywilnym jako strona, z wyjątkiem spraw ze stosunku pracy łączącego tę jednostkę z jej pracowni-

kiem, bowiem jako pracodawca posiada zdolność sądową i procesową, niezależnie od braku osobowości prawnej (art. 460 § 1 k.p.c.). Niniejsza sprawa dotyczy odpowiedzialności majątkowej żołnierza, a więc osoby niepozostającej w stosunku pracy z jednostką, w której pełni służbę. Stroną powodową nie jest zatem pracodawcą, co prowadzi do wniosku, że Jednostka Wojskowa nie ma w tym postępowaniu zdolności sądowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istotą skargi są twierdzenia skarżącego, że: po pierwsze, postępowanie przed Sądem Apelacyjnym było dotknięte nieważnością, o której stanowi art. 379 pkt 2 k.p.c., ponieważ Sąd ten wydał wyrok z udziałem Jednostki Wojskowej, która nie mogła, w świetle art. 64 § 1 i 2 k.p.c. być stroną, po drugie, postępowanie przed Sądem Okręgowym-Sądem Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach było dotknięte nieważnością z powodu rozstrzygnięcia sprawy w stosunku do Jednostki Wojskowej, której nie przysługuje zdolność sądowa (art. 379 pkt 2 k.p.c.), a nadto z powodu rozstrzygnięcia sprawy przez sąd działający w składzie niezgodnym z przepisami (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Jednocześnie skarżący zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie art. 378 § 1 k.p.c., przez niewzięcie z urzędu pod uwagę nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Zarzuty te są nieuzasadnione.

W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że w sprawie nie występuje nieważność postępowania z powodu braku zdolności sądowej powoda (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Z akt sprawy wynika niewątpliwie, że powództwo zostało wniesione przez Skarb Państwa - dowódcę Jednostki Wojskowej i ten podmiot występował w sprawie przez cały czas postępowania w obu instancjach. Także apelacja została złożona przez Skarb Państwa - dowódcę jednostki wojskowej, zaś złożenie skargi kasacyjnej zarówno przez Skarb Państwa, jak i samą Jednostkę Wojskową wynikało z „ostrożności procesowej”. W postępowaniu tym Skarb Państwa był więc prawidłowo reprezentowany przez organ jednostki - dowódcę zastępowanego przez radcę prawnego. Należy też wziąć pod uwagę, że nieważność postępowania, o której mowa w art. 379 pkt 2 k.p.c., odnosi się do przypadków rozpoznania sprawy mimo braku przesłanek procesowych (lub istnienia tzw. przeszkód procesowych), w których pozew podlega odrzuceniu stosownie do art. 199 k.p.c. Sytuacja taka w przedstawionych wyżej okolicznościach nie występuje.

W ocenie Sądu Najwyższego błędne oznaczenie powoda w wyrokach Sądów pierwszej i drugiej instancji jest niedokładnością wynikającą z niestaranności tych Sądów. Zwraca uwagę to, że strona powodowa nie tylko została prawidłowo oznaczona w pozwie i innych pismach procesowych, łącznie z apelacją, lecz Sąd pierwszej instancji w większości protokołów rozpraw oraz w postanowieniach wydawanych w toku postępowania oznaczał powoda jako „Skarb Państwa - Jednostka Wojskowa [...] T.” lub „Skarb Państwa - Dowódca Jednostki Wojskowej [...] w T.” [...]. Potwierdza to wniosek, że błędne oznaczenie powoda w wyrokach było następstwem niedokładności wynikającej z niestaranności Sądów.

Bezpodstawny jest również zarzut niewzięcia przez Sąd Apelacyjny z urzędu pod uwagę nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji, wynikającej z rozpoznania sprawy w składzie ławniczym. Zdaniem skarżącego, sprawy z zakresu odpowiedzialności majątkowej żołnierzy, pomimo że są rozpoznawane przez sądy pracy oraz sądy pracy i ubezpieczeń społecznych, nie są sprawami z zakresu prawa pracy. W związku z tym, sprawa w pierwszej instancji powinna zostać rozstrzygnięta przez sąd działający w składzie jednego sędziego zawodowego. Rozważając powyższy zarzut, należy zwrócić uwagę na to, że zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 25 maja 2001 r. o odpowiedzialności majątkowej żołnierzy (Dz.U. Nr 89, poz. 967 ze zm.) spory dotyczące odpowiedzialności majątkowej żołnierzy rozpoznają sądy pracy oraz sądy pracy i ubezpieczeń społecznych. Jednocześnie art. 1 ust. 2 tej ustawy stanowi, że w sprawach przez nią nieuregulowanych do odpowiedzialności majątkowej żołnierzy za szkody wyrządzone przez nich wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków służbowych, stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego, z zastrzeżeniem art. 17 ust. 1 tej ustawy. Zaś według tego ostatnio wymienionego przepisu, do przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej przez żołnierza stosuje się, z zastrzeżeniem ust. 2, przepisy działu czternastego Kodeksu pracy. Uregulowania te nie dają podstawy, jak trafnie wskazuje skarżący, do zaliczenia sporów dotyczących odpowiedzialności majątkowej żołnierzy do spraw z zakresu prawa pracy w rozumieniu art. 476 § 1 k.p.c., do których, zgodnie z art. 459 k.p.c. stosuje się przepisy tego Kodeksu o postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy. Według art. 476 § 1 k.p.c., przez sprawy z zakresu prawa pracy rozumie się sprawy o: 1) roszczenia ze stosunku pracy lub z nim związane, 1¹) ustalenie istnienia stosunku pracy, jeżeli łączący strony stosunek prawny, wbrew zawartej między nimi umowie, ma cechy stosunku pracy, 2) roszczenia z innych stosunków prawnych, do których z

mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy, 3) odszkodowania dochodzone od zakładu pracy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Ma rację skarżący, że rozpoznawana sprawa nie należy do żadnej z tych kategorii. W szczególności nie należy do kategorii określonej w art. 476 § 1 pkt 2 k.p.c. Do roszczeń dotyczących szkód wyrządzonych przez żołnierza w mieniu Skarbu Państwa stosuje się bowiem przede wszystkim przepisy ustawy o odpowiedzialności majątkowej żołnierzy oraz - w sprawach przez nią nieuregulowanych - przepisy Kodeksu cywilnego. Natomiast przepisy Kodeksu pracy mają zastosowanie jedynie w zakresie przedawnienia roszczeń z tego tytułu. Nie powinno jednak ulegać wątpliwości, że skoro spory dotyczące odpowiedzialności majątkowej żołnierzy zostały przekazane do rozpoznania przez sądy pracy oraz sądy pracy i ubezpieczeń społecznych, to są one sprawami cywilnymi w rozumieniu art. 1 k.p.c., jako „inne sprawy do których przepisy Kodeksu postępowania cywilnego stosuje się z mocy ustaw szczególnych”. W tej sytuacji należy uznać, że z art. 18 ustawy o odpowiedzialności majątkowej żołnierzy wynika wola ustawodawcy zastosowania do rozważanych sporów przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy. W przeciwnym razie niezrozumiałe byłoby przekazanie tych spraw do rozpoznania przez sądy pracy oraz sądy pracy i ubezpieczeń społecznych. Wydaje się oczywiste, że gdyby ustawodawca chciał, aby spory te były rozpoznawane na zasadach ogólnych, to nie kierowałby by ich do sądów pracy. Za taką wykładnią art. 18 ustawy o odpowiedzialności majątkowej żołnierzy przemawiają też silnie względy celowościowe. W szczególności, podobieństwo sytuacji prawnej żołnierza w rozważanej kategorii spraw do sytuacji pracownika, uzasadnia zastosowanie do niego szczególnych reguł procesowych dających mu korzystniejszą pozycję procesową niż ta, którą miałby w postępowaniu zwykłym. Ostatecznie należy zatem uznać, że spory dotyczące odpowiedzialności majątkowej żołnierzy są sprawami cywilnymi, do których stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy (art. 1 k.p.c. w związku z art. 18 ustawy o odpowiedzialności majątkowej żołnierzy).

W tej sytuacji rozpoznanie sprawy przez Sąd pierwszej instancji w składzie jednego sędziego zawodowego i dwóch ławników było zgodne z mającym zastosowanie w sprawie art. 47 § 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym przed 28 lipca 2007 r. (tj. przed zmianą wprowadzoną ustawą z dnia 15 marca 2007 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz o

zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 112, poz. 766), stosownie do którego w pierwszej instancji sprawy z zakresu prawa pracy sąd rozpoznawał w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników. Stosowanie do rozważanych sporów przepisów o postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy nie oznacza jednak, że w sprawie ma zastosowanie art. 460 § 1 k.p.c., zgodnie z którym, zdolność sądową i procesową ma także pracodawca, chociażby nie posiadał osobowości prawnej, a w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zdolność tę ma organ rentowy. Przepis ten nie może znaleźć zastosowania w sprawie z tego oczywistego względu, że żołnierz nie jest pracownikiem a jednostka wojskowa, ani Skarb Państwa, nie jest jego pracodawcą. Poza tym mienie, z którym wiąże się dochodzone w niniejszej sprawie roszczenie, jest mieniem Skarbu Państwa, pozostającym jedynie w dyspozycji jednostki wojskowej (art. 1 ust. 1 ustawy o odpowiedzialności majątkowej żołnierzy). W tym stanie rzeczy stosowanie art. 460 § 1 k.p.c. jest bezprzedmiotowe. Wobec tego zdolność sądową w rozważanej kategorii spraw ma jedynie Skarb Państwa reprezentowany przez organ jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie lub przez organ jednostki nadrzędnej (art. 67 § 2 k.p.c.).

Wobec powyższego Sąd Najwyższy, na podstawie 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====